

BOLİVYA'DAKİ DARBENİN ARKASINDAKİ EVANJELİSTLER

Emrah KAYA

TASAV Dış Politika Araştırmaları Merkezi

Giriş

ABD'de etkinliğini özellikle Donald Trump'ın başkanlık koltuğuna oturmasıyla giderek artıran Evanjelistlerin Latin Amerika'daki ABD karşıtı iktidarları hedefine almasıyla birlikte, bölgede iktidar karşıtı halk hareketlerinin artışa geçtiği dikkat çekmektedir. ABD karşıtlığı ve neoliberal politikalara mesafeli yaklaşımıyla bilinen Evo Morales'in liderliğindeki Bolivya'nın da dış destekli bir darbeye karşılaşması ve sonucunda Evo Morales'in iktidardan uzaklaştırılması, Evanjelistlerin bölgedeki etkisini tekrar gündeme getirmiştir.

Bolivya özeline bakıldığında Evanjelistlerin, iktidar değişiklikleri gerçekleştirmek suretiyle neoliberal politikaları hayata geçirecek, ABD ve İsrail ile güçlü ilişkiler kuracak ve ekonomik değeri yüksek doğal kaynakların küresel sermayenin menfaatine açabilecek yeni liderlerin göreve gelmesine yönelik aktif bir çaba içerisinde olduğunu söylemek mümkündür. Bu çerçeveden bakıldığında, Morales'in iktidardan düşürülmesi ve ardından yerine gelen geçici yönetimin Bolivya'nın dış politikasında köklü bir değişime giderek ülkenin yönelimini değiştirmeyi hedefleyen tavrının siyasî ve dinî arkaplanını anlamak daha kolay olacaktır.

Evanjelizm

Evanjelizm, Hıristiyanlığın Protestan mezhebine dayanan bir din anlayışıdır. Temel olarak anlamı "iyi haber, müjde"dir. 18. ve 19. yüzyıllarda tam manasıyla doğmuş ve sömürgeciler aracılığı ile Amerika kıtasına ulaşmıştır. Ayrıca Evanjelistler inanışlarını yayma gibi bir amaçları oldukları için misyonerlik faaliyetlerine önem vermektedir. Evanjelistler için Kudüs büyük önem taşır. Onlara göre, Kudüs'te

cennet gibi bir şehir inşa edilecek ve şehir kıyamete kadar varlığını koruyacaktır. Kudüs dışındaki diğer şehirler ise önemsizdir. Kudüs'te tanrıya bağlı Hıristiyan insanlar barış içinde yaşayacaktır. Evanjelistler, Orta Doğu'da yaşanan karışıklıkları Hz. İsa'nın ikinci kez gelişinin işaretleri olarak kabul eder ve neticede iyiler ile kötüler arasında Armageddon savaşı başlayacaktır. Bu nedenle Orta Doğu'da sürekli kaos ve kargaşanın hâkim olmasını isterler. İzledikleri bazı politikalar nedeniyle "Tanrıyı kıyamete zorladıkları" savunulur. Bu verilerden de anlaşılacağı üzere Evanjelistler, bölgede Hıristiyanlar dışında bir dinî grubun varlığını kabul etmezler ancak İsrail'e açıkça destek verirler. Bunun nedeni ise İsraililerin Armageddon savaşında yer alacağı ve bir kısmının kötüler tarafına geçerken büyük bir kısmının ise Mesih'i kabul ederek iyiler tarafına geçeceğine dair inançlarıdır. Ayrıca Hz. İsa'nın geleceğine dair inançları Siyonizm ile iç içedir.

Evanjelistlerin ABD'deki nüfusları kesin olarak bilinmemekle birlikte PEW araştırma şirketinin 2014 anketinde ABD nüfusunun yaklaşık dörtte birinin Evanjelist olduğu tespit edilmiştir. Mensuplarının çok hızlı bir şekilde arttığı yönünde iddialar bulunmaktadır. Ayrıca sivil toplum kuruluşları ve lobcilik konularında ise aktiftir. Radikal ve sağ Hıristiyan bir grup olan Evanjelistler için "Amerikan Taliban"ı da denilmektedir. Siyonistlerle yakın ilişkileri olan Evanjelistler aynı zamanda Müslümanlara karşı düşmanca söylemlere sahiptir.

Zengin ve güçlü bağlantıları olmaları sebebiyle ABD siyasetine yön verebilen Evanjelistler ABD siyasetinde gayet etkindirler. Jimmy Carter, Ronald Reagan, George W. Bush ve damadı Yahudi olan Donald Trump Evanjelist olduğu bilinen ABD başkanlarıdır. Trump'ın yardımcısı Mike Pence ile Dışişleri Bakanı Mike Pompeo da birer Evanjelist'tir. Trump'ın başkan seçilmesi sonrası Beyaz Saray'da Evanjelistlerin etkisinde bir artış söz konusudur.

Latin Amerika'da Evanjelizm

Evanjelizm'in ABD'de artan etkisi Latin Amerika ülkelerini de etkilemiştir. Latin Amerika'da iktidara gelen sol partilerin İsrail ile aralarına mesafe koyması, Hıristiyanlığın yanı sıra diğer dinlere de özgürlük tanınması, beyazların üstünlüğü yerine yerlilerin, Afrika kökenlilerin ve melezlerin haklarında iyileştirmeler yapması ve neoliberal ekonomi yerine devlet kontrolünde bir sistem kurmaya çalışması Evanjelistlerin tepkilerine neden olmuştur. Bunun neticesinde ise Latin Amerika'daki muhafazakâr ve sağ kesim Evanjelistlere yaklaşmıştır. Hatta solcu liderlerin karşısında aday olan sağcı-muhafazakâr bazı politikacılar, Evanjelist olmasalar bile bu grup ile anlaşmayı tercih etmektedir. Ayrıca yürütülen misyonerlik faaliyetleri kapsamında Latin Amerika'da Evanjelizm'e mensup insanların sayısının arttığı da iddialar arasındadır.

ABD siyasetinde artan Evanjelist etkisi de Latin Amerika'daki Evanjelistlerin güçlenmesini tetiklemektedir. Bunun neticesinde Latin Amerika'daki Evanjelistler,

kendilerine rakip/düşman olarak belirledikleri sol liderleri siyasetten uzaklaştırma konusunda daha çok destek bulabilmektedir. Örnek olarak Brezilya’da solcu lider Dilma Rousseff’in yolsuzluk iddiaları ile başkanlık görevinden uzaklaştırılmasının arkasında Evanjelistlerin, neoliberal politikaları destekleyenlerin ve ABD ile yakın ilişkiler kurulmasını savunanların rolü bulunmaktaydı. Bolivya’da Morales’in görevden ayrılmasıyla sonuçlanan gelişmelere bakıldığında da yine ABD ile yakın irtibatı olan Evanjelist grubun etkisi dikkate çarpmaktadır.

Bolivya’daki Darbe ve Evanjelistler

20 Ekim 2019 tarihinde Bolivya’da yapılan seçimlerde usulsüzlük iddiaları ortaya atılmış ve ülkede protestolar başlamıştı. Bolivya toplumu ikiye bölünmüş, kutuplaşmış bir yapı arz etmeye başlamıştı. Bir tarafta Evo Morales destekçileri diğer tarafta ise Carlos Mesa liderliğindeki Morales karşıtları bulunuyordu. Morales karşıtları neoliberal politikaları savunan, ABD ile yakın ilişkiler kurulmasını isteyen ve Çin ile Rusya’ya mesafeli bakan ülkedeki zengin elitlerden oluşuyordu. Amerikan Devletleri Örgütü yaptığı açıklamada seçimlerde usulsüzlük olduğunu dile getirdi. Bunun üzerine Bolivya Başkanı Evo Morales, yeniden seçimlere gideceğini açıkladı. Ancak ülkedeki sağcı kesim seçime hazırlanmak yerine protestolara devam etti ve ordu da yaptığı açıklamada Morales’a başkanlık görevini bırakmasını “tavsiye” etti.

Ordunun çağrısına direnmek yerine Morales, 10 Kasım’da başkanlık görevini bırakarak Meksika’ya sığındı. Ordunun istifa çağrısı, aslında kansız gerçekleştirilen bir darbe idi. Ordunun müdahalesi sonrasında Morales destekçileri sokaklara dökülerek protestolara devam etti. Ordu, darbe öncesi yaptığı açıklamada Morales karşıtı protestoculara müdahale edilmeyeceğini açıklamıştı. Ancak darbe sonrası Morales destekçisi gruplara müdahale etmeye başlandı.

Morales’ten sonra geçici devlet başkanı olarak ilan edilen Senatör Jeanine Anez’in başkanlık sarayına giderken “İncil geri döndü” sözleri darbenin Evanjelist boyutunu ortaya koyan bir gösterge olarak görüldü. Ayrıca Anez’in kardeşi Evanjelist bir papaz olan Anez’in sosyal medya üzerinden yaptığı paylaşımlarda Bolivya’daki yerlilere ve inanışlarına karşı ırkçı paylaşımlarda bulunduğu ortaya çıktı.

Darbe Sonrası Değişen Politikalar

Darbe sonrası Bolivya’da iki önemli politik değişiklik yaşandı. Bunlardan ilki ABD ile ilişkiler ikincisi ise İsrail ile olan ilişkiler üzerinedir. ABD ile Bolivya arasındaki ilişkiler Morales’in seçilmesinden sonra bozulmaya başladı. Morales ülkedeki enerji kaynaklarına dair yapılan anlaşmaları feshedip yeni anlaşmalar imzalaması için yabancı şirketleri zorladı. Bu sayede çıkarılan enerji kaynaklarındaki ülkenin kâr oranını arttırdı. Diğer yandan uyuşturucu üretildiği iddiasıyla ABD’nin uyguladığı baskı neticesinde ülke ekonomisinde önemli yeri olan kokanın Bolivya’da üretimi yasaklanmıştı. Ancak Morales, ABD’ye rağmen koka üretimini serbest bıraktı. Bu ise ABD’nin tepkisine neden oldu. Morales’in neoliberal politikalar yerine daha devletçi

ekonomi politikaları izlemeye devam etmesi neticesinde iki ülke arasındaki ilişkiler giderek gerildi.

Bolivya ile İsrail arasındaki ilişkilerin kopmasında ise iki ana sebep öne çıkmaktadır. İlki, ideolojik ikincisi ise İsrail'in Filistin'e düzenlediği saldırılardır. Latin Amerika solu, İsrail'e ve Siyonist politikalara karşıdır. Örneğin, Küba ile İsrail arasında 1973'den bu yana herhangi bir diplomatik ilişki bulunmamaktadır. Hatta Küba, 1973'deki Arap-İsrail savaşında, Arapları desteklemek üzere silah ve asker göndermiştir. Evo Morales'in de ideolojik olarak bu tutumu benimsediği bilinmektedir. Nitekim Morales, 1967 sınırlarında Filistin Devletini resmen tanımış, İsrail'i Filistin'deki saldırılarını defaâtle kınamıştır. Bunun da bir yansıması olan ikinci sebep ise İsrail'in 2014'te Gazze'ye yönelik düzenlediği askerî operasyonda savaş suçları işlediğini savunan Morales'in İsrail'i "terörist devlet" ilan etmesi ve diplomatik ilişkileri kesmesidir.

Evanjelistlerin desteklediği bir askerî darbe sonrası yeni yönetimin göreve başlamasıyla, ABD ve İsrail ile ilişkiler iyileşme sürecine girmiştir. Geçici hükümet, ilk icraatı olarak ABD'ye büyükelçi atarken İsrail'le olan ilişkileri düzelteceklerini açıklamıştır. Açıklamadan sonra İsrail Dışişleri Bakanı Israel Katz, Bolivya'da yönetime gelen dostane bir yönetimle ilişkilerin yeniden kurulacağını söyleyerek memnuniyetini dile getirmiştir. ABD ve İsrail'e karşı atılan bu olumlu adımlar esasen Evanjelistlerin politik rotasını göstermektedir.

Bolivya örneğinde görüldüğü gibi solcu Morales'in iktidardan uzaklaşması sonrası yönetimi ele geçiren Evanjelistler ülke siyasetinde köklü değişikliğe gitmektedir. Bu değişikliğin bir diğer boyutu da ekonomi temellidir ve nümüzdeki dönemde ülkede tekrar neoliberal politikaların hayata geçirilmesi muhtemeldir. Çünkü neoliberal politikalar aracılığıyla uygulanan açık pazar ekonomisi sonucunda Bolivya piyasasına ABD'li şirketler ve Siyonist sermaye sahipleri egemen olabilecek bir pozisyon yakalayacaktır.

Ülkenin zengin doğal kaynakları dünya ekonomisinin krize girdiği günümüzde çeşitli şirketlerin ve zenginlerin nefes almasına imkân tanıyacaktır. Dünyadaki lityum madenlerinin %60-70'lik kısmı Bolivya topraklarındadır ve Bolivya'daki darbe sonrası lityum pili kullanan Tesla, Panasonic gibi çeşitli çok uluslu şirketlerin hisselerinin yükselişe geçmesi gelişmelerin ekonomik boyutuna dair bir ipucu vermektedir. Nitekim, Morales'in darbenin asıl sebebinin lityum kaynaklarına egemenlik mücadelesini olduğunu, ABD'nin lityumu Rusya ve Çin'le çıkarmak isteyen Bolivya'daki iktidarı affetmediğini ve darbeyi bu yüzden gerçekleştirdiğini söylemesi dikkat çekicidir.

Sonuç

Latin Amerika'da iktidara gelen Evo Morales, Hugo Chávez, Nicolas Maduro ve Lula da Silva gibi bazı sol liderler ABD'ye, İsrail'e, Evanjelistlere, neoliberal politikalara,

beyazların üstünlüğünü savunan gruplara karşı tavır takınmıştır. Bu nedenle, ABD'nin siyasî ve ekonomik çıkarlarına hizmet etmeyen bu kişilerin iktidardan uzaklaştırılmasında ABD başta olmak üzere çeşitli aktörlerin açık ya da örtülü rol oynadığı dile getirilmiştir. Bu liderlerin yönetimden uzaklaştırılmasıyla sonuçlanan ayaklanma ve darbelerde dinî-siyasî ayağı ise ABD ve İsrail ile yakın ilişkiler kurulmasını şart gören Evanjelist gruplar üstlenmiştir.

“Yeni Soğuk Savaş”ın tartışıldığı günümüzde bu liderlerin devrilmesi ve ABD güdümünde Evanjelizme yakın yeni liderlerin işbaşına getirilmesi neticesinde Latin Amerika bölgesi artan derecede ABD'nin etkisine girecek, bölge ülkelerinin Washington'dan bağımsız karar almasının önüne geçilecek, İsrail'in uluslararası prestijine katkı sunulacaktır. Diğer yandan ise Latin Amerika'daki Rusya ile Çin'in etkisini ve nüfuz alanını artırmasının önüne geçilmiş olacaktır.

Kısacası, ABD siyasetinde etkisi artan Evanjelistlerin Latin Amerika'daki solcu liderleri ve partileri çıkarlarına ters düştüğü gerekçesiyle iktidardan uzaklaştırmaya çalıştığı söylenebilir. Bolivya örneğinden de görüleceği üzere Evanjelistler, halkı protestolara yöneltmekten darbeye kadar birçok unsuru araç olarak kullanabilmektedir. Önümüzdeki dönemde, benzer süreçlerin diğer ülkelerde de görülmesi şaşırtıcı olmayacaktır.